

INAQUE

Sigrid Nunez

ČO ŤA TRÁPI

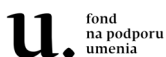
Preklad
Lucia Halová

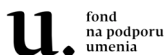
Sigrid Nunez

Čo tá trápí

Preklad tejto knihy vo forme štipendia podporil
z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Vydanie tejto knihy podporil z verejných zdrojov
Fond na podporu umenia.

Sigrid Nunez

WHAT ARE YOU GOING THROUGH

COPYRIGHT © 2020 by Sigrid Nunez. By arrangement with the Author.

All rights reserved.

TRANSLATION © Lucia Halová 2026

COPYEDITING Marina Kubealaková

COVER © Arriba!

SLOVAK EDITION © Inaque 2026

ISBN 978-80-8207-308-2

ISBN e-book 978-80-8207-309-9

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie kopírovať a rozmnožovať so zámerom jej rozširovania v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

Sigríd Nunez

Čo ťa trápi

INAQUE

PRVÁ ČASŤ

Plnohodnotná láska k blížnemu jednoducho znamená, že sa ho dokážeme opýtať: „Čo ťa trápi?“

Simone Weil

1

Vybrala som sa na prednášku istého muža. Konala sa v kampuse vysokej školy. Ten muž bol profesor, ale učil na inej škole v inej časti štátu. Uznávaný autor a v tom roku získal medzinárodnú cenu. No hoci udalosť uviedli zadarmo a otvorili ju verejnosti, sála sa zaplnila ledva do polovice. Veď ani ja by som nebola prišla, ani som nemala byť v tom istom meste, ale zariadila to takto náhoda. Moja kamarátka sa liečila v miestnej nemocnici, ktorá sa špecializuje na konkrétny typ rakoviny. Prišla som ju navštíviť, svoju drahú starú priateľku, nevidela som ju totiž celé roky

a vzhľadom na jej závažné ochorenie hrozilo, že ju už viac neuvidím.

V tretí septembrový týždeň v roku 2017 som si rezervovala izbu cez Airbnb. Hostiteľka bola knihovníčka na dôchodku, vdova. Z jej profilu som sa dozvedela, že má štyri deti, šesť vnúčat, jej koníčky sú okrem iného varenie a návštevy divadla. Bývala v malom kondomíniu tri kilometre od nemocnice. Byt bol čistý, uprataný a jemne voňal po rímskej rasci. Hostovskú izbu zariadila na základe akejsi všeobecnej zhody, ako niečo zariadiť, aby sa tam hosť cítil ako doma: malé plyšové koberce, posteľ obložená vankúšmi a s páperovým paplónom, malý stôl s keramickým džbánom so sušenými kvetmi a na nočnom stolíku kôpka detektívok v mäkkej väzbe. Skrátka, vytvorila miesto, kde sa ja nikdy necítim pohodlne. To, čo niekomu pripadá útulné – *gemütlich, hygge* –, iného dusí.

Inzerát sľuboval mačku, ale nikde som žiadnu nevidela. Až neskôr pri odchode som sa dozvedela, že medzi mojou rezerváciou a pobytom mačka zomrela. Hostiteľka mi túto novinu oznámila stroho a hneď zmenila tému, aby som sa nemohla pýtať – čo som chcela, ale iba preto, lebo som mala pocit, že by bola rada, keby sa jej niekto opýtal. No došlo mi, že možno takto nezmenila tému z emotívneho dôvodu, ale skôr z obavy, aby som sa na ňu neskôr nestážovala. *Depresívna domáca stále mlela o svojej mŕtvej mačke*. Takéto komentáre večne vídať na stránke.

V kuchyni som si dala kávu a ponúkla som sa z malého občerstvenia, ktoré mi hostiteľka pripravila (zatiaľ čo ona sa uskromnila, ako sa odporúča hostiteľom na Airbnb), a prezerala som si korkovú nástenku, kam vešala oznamy, čo sa práve deje v meste. Výstava ja-

ponských grafik, remeselný trh, hostujúca kanadská tanečná spoločnosť, džezový festival, karibský kultúrny festival, rozvrh miestneho športového centra, čítačka. A v ten večer o pol ôsmej beseda s autorom.

Na fotke vyzeral drsne – nie, „drsne“ je príliš drsné vyjadrenie. Povedzme prísne. Mal výraz, aký v istom veku postihne mnohých starších belochov: bieloskvúce vlasy, veľký nos, tenké pery, pichľavý pohľad. Ako dravý vták. Nič lákavé. Jeho tvár rozhodne nehovorila: *Nech sa páči, prídte si ma vypočuť. Rád vás uvidím! Ale skôr: Nič si nenamýšľajte, viem oveľa viac než vy. Mali by ste ma počúvať. Potom možno pochopíte, ako sa veci majú.*

Uvedie ho istá žena. Vedúca katedry, ktorá ho pozvala. Známy typ: oslnivá akademička, intelektuálna zvodkyňa. Dychtivo túži dať najavo, že hoci je inteligentná a vzdelaná, feministka a žena so skutočnou mocou a postavením, nie je žiadna ochechuľa, nudná bifľoška ani frigidná megera. No a čo, že je už v istom veku. Priliehavá sukňa, vysoké opätky, výrazne červené ústa a zafarbené vlasy (raz som počula jednu odborníčku na farbenie vlasov povedať, podľa mňa šediny u ženy znižujú schopnosť rozmýšľať), všetko na nej kričí: stále som sexi. Jej štíhla postava takmer určite znamená, že väčšinou hladuje. Takýmto ženám s trápnuou pravidelnosťou napadne, že vo Francúzsku intelektuáli môžu byť sexsymbolmi. Aj keď sú občas tieto sexsymboly trápne (ako Bernard-Henri Lévy so svojimi rozopnutými košeľami). Takéto ženy si pamätajú šikanu z detstva, ibaže ich netrápili pre ich vzhľad, ale pre ich mozog. „Chlapi neletia na okuliarničky“, čiže na múdre baby, knihomoľky, bifľošky, ktoré baví matika a fyzika. Časy sa menia. Kto by dnes nemal rád okuliare. Dnes sa muži bežne chvália, že ich priťahujú

inteligentné ženy. Alebo ako sa nedávno vyjadril istý mladý herec: odjakživa sú pre mňa najviac sexi ženy s veľkým mozgom. Priznávam, že pri tejto poznámke som tak urputne prevrátila oči, až som musela pohoďiť hlavou, aby sa vrátili na svoje miesto.

Veď predsa nemôže byť pravdivý príbeh o tom, ako Toscanini na skúške stratil trpezlivosť, chytil sopranistku za veľké prsia a vykrikol: Keby len bol toto mozog!

Neskôr prišla éra „Chlapi neletia na veľké zadky“.

Už vidím toho muža s tou ženou na večeri katedry, ktorá bude určite nasledovať po besede a bude nóbl, keďže ide oňho, odohrá sa v jednej z najdrahších reštaurácií v meste a veľmi pravdepodobne ich usadia vedľa seba. Samozrejme, žena bude túžiť po intenzívnom rozhovore, žiadne nezáväzné rečičky, možno trochu flirtu, lenže sa to trochu skomplikuje, keďže jeho pozornosť bude odbiehať na opačný koniec stola k doktorandke, ktorú mu určili ako sprievodkyňu, má ho vodiť z miesta na miesto vrátane cesty do hotela po tejto večeri, a ktorá po jednom pohári vína reaguje na jeho časté pohľady vlastnými, čoraz odvážnejšími.

Očividne by to mohla byť pravda. Vygúglila som si to. No podľa viacerých zdrojov sopranistku nechytli za prsia, len na ne ukázal.

Počas povinného vymenovávanía, čo všetko pozvaný hosť dosiahol, muž sklopí zrak a tvári sa rozpačito, akože skromne, ale pochybujem, že tým niekoho oblbne.

Keby známky záviseli od toho, koľko pochyťm na prednáškach, a nie od toho, čo sa naučím z kníh, vyletela by som. Zvyčajne sa viem sústrediť, keď niečo čítam alebo keď počúvam rozhovor, ale všetky možné

príhovory ma odjakživa trápili (úplne najviac autori, ktorí čítajú zo svojho vlastného diela). Myšlienky sa mi rozutekajú, len čo rečník spustí. A v ten večer som bola ešte väčšmi nesústredená. Celé popoludnie som strávila v nemocnici s kamarátkou. Úplne ma vyžmýkal pohľad na jej utrpenie a snaha, aby som sa nedala prevalcovať zdesením nad jej stavom a aby som ho nedala príliš okato najavo. Nikdy som ktovieako nezvládala chorobu.

A tak mi myseľ blúdila. Hneď od začiatku. Viackrát som stratila niť. No v podstate to neprekážalo, muž vychádzal hlavne z dlhého článku, čo napísal pre jeden časopis, a ja som ho čítala v čase, keď vyšiel. Čítala som ho a rovnako každý, koho poznám. Čítala ho aj kamarátka v nemocnici. A predpokladala som, že aj väčšina ľudí v publiku. Napadlo mi, že aspoň niektorí prišli, pretože sa ho chceli niečo opýtať, diskutovať o tom, čo chce muž povedať a s čím sa už do veľkej miery oboznámili v článku. No on sa napriek zvyklostiam rozhodol neprijímať žiadne otázky. V ten večer nemala prebehnúť žiadna debata. To sme sa však dozvedeli, až keď dohovoriť.

Je koniec, vyhlásil. A citoval iného autora prekladom z francúzštiny: Pred človekom les, po ňom púšť. Bez ohľadu na to, čo treba urobiť, aby sme predišli katastrofe, bez ohľadu na všetky činy a obety je už dnes jasné, že ľudstvu chýba vôľa, kolektívna vôľa konať. Každému inteligentnému mimozemšťanovi musíme pripadať, akoby sme zúfalo túžili zomrieť.

Je koniec, vyhlásil. Žiadna viera a útecha, ktoré poháňali predchádzajúce generácie, žiadne vedomie, že hoci náš individuálny čas na zemi sa musí skončiť, to, čo sme milovali a čo nám dávalo zmysel, bude

pokračovať, svet, ktorého sme boli súčasťou, bude žiť ďalej – táto doba sa skončila. Náš svet a naša civilizácia neprežijú. Musíme žiť a zomierať s týmto novým vedomím.

Náš svet a naša civilizácia neprežijú, povedal, lebo nezvládnu všetky sily, ktoré sme proti nim nasadili. Sme svojimi najväčšími nepriateľmi, urobili sme sami zo seba návnady, dovolili sme nielen vytvoriť zbrane, ktoré nás môžu zničiť na mnoho rôznych spôsobov, ale ešte sme ich aj vložili do rúk egomaniakom, nihilistom, mužom bez súcitu a bez svedomia. Zlyhali sme v kontrole šírenia zbraní hromadného ničenia a pustili sme k moci ľudí, ktorí si nielen vedia predstaviť, že by ich použili, ale zrejme ich to neodolateľne láka, takže apokalyptická vojna je čoraz pravdepodobnejšia...

Keď sa pominieme, hovoril muž, nenahradí nás rasa ušľachtilých a inteligentných opíc, aj keď je to pekná predstava. Azda nás môže utešiť pomyslenie, že keď ľudstvo vyhynie, planéta zrejme ešte bude mať šancu. No dodal, že živočíšna ríša je odsúdená na zánik. Hoci zvieratá nespôsobia žiadne zlo, opice aj všetky ostatné živočíchy zaniknú spolu s nami, teda ak ich už predtým nevyhubí ľudská aktivita.

Ale predstavme si, že by neexistovala nukleárna hrozba, pokračoval. Napríklad že by sa nejakým zázrakom celý svetový nukleárny arzenál cez noc zmenil na prach. Nečelili by sme aj naďalej nebezpečenstvám, ktoré vyvolali generácie ľudskej sprostosti, krátkozrakosti a nadania na sebazničenie?

Ľudia, ktorí riadia priemysel s fosílnymi palivami, hovoril ďalej. Koľko ich je, koľko je nás? Je priam neuveriteľné, že my, slobodní ľudia, občania demokracie, sme ich nedokázali zastaviť, nedokázali sme sa

postaviť proti týmto mužom a ich politickým napomáhačom, ktorí sústavne popierajú klimatické zmeny. Navyše títo istí ľudia neustále akumulujú miliardové zisky a stávajú sa z nich najbohatší ľudia celej histórie Zeme. Lenže keď sa najmocnejší národ na svete postavil na ich stranu, pyšne prešiel do čela popieračov, akú nádej má naša planéta? Predpokladať, že davy utekajúce pred nedostatkom jedla a čistej vody, spôsobeným globálnou ekologickou katastrofou, nájdú súcit tam, kam ich zúfalstvo privedie, je absurdné. Práve naopak, čoskoro uvidíme neľudskosť jedného voči druhému v takom meradle, ako nikdy doteraz.

Ten muž vedel dobre rečniť. Na rečníkom pulte pred sebou mal iPad, kam občas zabehol pohľadom, ale text nečítal, skôr rozprával tak, akoby sa ho naučil naspamäť. V tomto ohľade bol ako herec. Dobrý herec. Fakt dobrý. Ani raz sa nezakoktal, ani neskomolil slovo, no zároveň to vôbec neznelo naučene. Proste mal dar. Hovoril z pozície autority a rozhodne pôsobil presvedčivo, zjavne si istý všetkým, čo vraví. Tak ako v článku, ktorý som čítala a z ktorého vychádzal, aj teraz dokladal svoje tvrdenia mnohými odkazmi. No zároveň budil dojem, že mu v podstate nezáleží na tom, či pôsobí presvedčivo. Nepredkladá predsa názory, ale nevyvrátiteľné fakty. Je fuk, či im veríte alebo nie. Lenže v takom prípade sa mi zdalo čudné, vážne strašne čudné, že sa podujal na túto prednášku. Myslela som si, že keď sa obracia na živých ľudí, ktorí si ho prišli vypočuť, zvolí iný tón, odlišný od toho, ktorý som si pamätala z jeho článku. Predpokladala som, že tentoraz bude ak aj nie optimistický, aspoň menej katastrofický, že prinajmenšom naznačí nejakú možnú cestu, podhodí aspoň omrvinku, aspoň smietočku ná-

deje. Niečo ako: Keď som už upútal vašu pozornosť, keď som vás dostatočne vydesil, preberme, čo by sa dalo robiť. Lebo inak, načo ste nám to všetko rozprávali, pane? Určite sa ľudia v publiku cítili podobne.

Kyberterorizmus. Bioterorizmus. Nevyhnutná ďalšia epidémia chrípky, na ktorú sme rovnako nevyhnutne nepripravení. Nevyliciteľné smrtiace infekcie, ktoré vzniknú z bezhlavého užívania antibiotík. Vzostup krajne pravicových režimov po celom svete. Normalizácia propagandy a klamstiev ako politickej stratégie a základu vládnej politiky. Neschopnosť poraziť globálny džihadizmus. Ohrozenie života a slobody – všetkého, čo je hodné označenia civilizácia – sa stupňuje, vravel. No ukazuje sa nedostatok prostriedkov, ako proti týmto hrozbám bojovať.

A kto by mohol veriť tomu, že koncentrácia moci v rukách malého počtu technologických korporácií – nehovoriac o systéme hromadeného sledovania, od ktorého závisí ich dominancia a zisky – môže ľudstvu v budúcnosti akokoľvek prospieť. Kto by mohol pochybovať, že nástroje týchto spoločností sa jedného dňa stanú neskutočne efektívnymi prostriedkami na páchanie tých najkrutejších vecí, aké si dokážeme predstaviť. A predsa, akí sme bezmocní pred našimi technologickými bohmi a pánmi. Toto je dobrá otázka, pokračoval: Koľko opioidov ešte Silicon Valley dokáže vymyslieť, kým sa toto skončí? Ako bude život vyzeráť, keď systém zaistí, že človek sa už nebude môcť ani pohnúť bez toho, aby ho neustále nesledovali, nekričali naňho a neštuchali doňho ako do zvierata v klietke? Znova sa pýtam, ako toto mohli dopustiť ľudia, ktorí údajne milujú slobodu? Prečo ľudí nepohoršuje samotná predstava kapitalizmu dohľa-

du? Prečo ich šialene nedesí Big Tech? Ak raz nejaký mimozemšťan bude študovať náš pád, pokojne môže dospieť k podobnému záveru: Sloboda bola na nich priveľa. Radšej si zvolili otroctvo.

Človek, ktorý si iba prečítal jeho slová, ktorý ho nepočul a nevidel prednášať, by si ho zrejme predstavoval úplne inak, než pôsobil v ten večer. Pri všetkých tých slovách, ich význame, pri tých všetkých príšerných faktoch by očakával nejaký prejav emócií. Nie tieto chladné a odmerané vety. Nie túto nezaujatú masku. Iba raz som postrehla náznak emócie: keď hovoril o zvieratách, takmer nebadane sa mu zasekol hlas. No k ľuďom akoby necítil štipku súcitu. Podchvíľou zdvihol zrak ponad pult a premeral si publikum pohľadom dravca. Neskôr som tak trochu pochopila, prečo nedal priestor na otázky. Vy ste vari zažili, že by v diskusii na záver nezaznela bezduchá poznámka alebo otázka od človeka, ktorý zjavne nepočúval, čo sa práve hovorilo? Vedela som si domyslieť, že tento rečník by čosi také po svojom príspevku nezniesol. Možno sa obával, že vybuchne. Lebo očividne to v sebe dusil pod chladným sebaovládaním, dalo sa to vycítiť. Hlboké vulkanické emócie. Keby si dovolil prejaviť ich, vytryskli by mu z hlavy a všetkých by nás spálili na popol.

No aj na správaní publika sa mi videlo čosi zvláštne, priam až bizarné. Tvárilo sa nesmierne pokorne pred obrazom svojej neutešenej budúcnosti a ešte neutešenejšej pre svoje deti. Venovali mu takú pokojnú a zdvorilú pozornosť, ako keby rečník neopisoval čas, keď sa otrasne prevráti prirodzený poriadok a mladí budú prvýkrát závidieť starým – k čomu už podľa neho dochádza – a živí budú závidieť mŕtvym.